

Typografická pravidla

Hladká sazba

Předložky – jednohláskové neslabičné předložky K, k, S, s, V, v, Z, z, slabičné O, o, U, u a spojky I, i, A, nesmějí být na konci řádky. Výjimku tvoří spojka a (ne však verzálka). U ostatních předložek jsou možné výjimky pouze v úzké sazbě (do 25 liter).

Zkratky – slova, výrazů akademických titulů apod. se používají jen u vžitých výrazů a většinou končí tečkou. Ta se sází těsně za zkratkou. (Příklady: aj., apod., atd., DrSc., CSc.) Následuje-li za zkratkou dvojtečka, sází se také bez mezery, přímo za tečku. U spojených zkratek se sází zúžená mezislovní mezera. (Příklady: t. č., t. r., t. m.)

Na začátku věty se spojená zkratka nahrazuje celým výrazem. Iniciálové zkratky (tj. zkratky z velkých počátečních písmen spojených slov názvů, organizací a různých institucí) se sázejí verzálkami bez tečky. (Příklady: ČR, PNS, ODS, ČSSD, MU).

Čísla – nižší číselné údaje se v sazbě vyjadřují slovně. Výjimku tvoří pouze letopočty, data a spojení čísel se zkratkami. (Příklady: 10 m, 15 mm.)

Telefonní čísla – sázejí se ve skupinách po 2–3 číslech se zúženou mezerou. Zásadně se nesmí dělit do dvou řádek! (Příklady: trojmístné 666, čtyřmístné 66 66, pětimístné 666 66, šestimístné 66 66 66 a devítimístné 666 666 666.)

Datum – den je vždy vyjádřen arabskou číslicí, měsíc buď slovně, nebo arabskou či římskou číslicí a tečkou, letopočet se zásadně sází celý, bez vynechávání prvního dvojčíslí, výjimku tvoří pouze určitá spojení, např. olympiáda 80. Datum vyjádřené pouze čísly se nesmí dělit do dvou řádek. (Příklad: 3. 6. 2004.)

Čas – hodiny a minuty jsou od sebe odděleny tečkou bez mezer. (Příklady: 10.25 h; 12.00 hodin.) Sekundy se oddělují od minut dvojtečkou, desetiny sekund od celých sekund čárkou. (Příklad: 10:15,1 min.)

U sportovních výkonů vyjádřených časem se hodiny od minut a minuty od sekund oddělují dvojtečkou. (Příklad: 20:31:12 hodin.)

Spojovník (divis) – používá se k označení dělení slov nebo jako spojovací znaménko ve složených výrazech. Při dělení se sází těsně k poslednímu písmenu první části děleného slova. Při použití jako spojovací znaménko se sází bez mezer. (Příklady: Brno-Lesná, Brno-hlavní nádraží, Monika Dostálová-Janková, slovník anglicko-český.)

Výjimečně lze divis použít místo pomlčky se zúženou mezerou z obou stran.

Interpunkční znaménka – tečka a čárka se sázejí těsně za poslední písmeno slova. Dvojtečka, středník, vykřičník a otazník se oddělují od slova jedním bodem do velikosti písma 1 cicera, od 1 do 2 cicer dvěma body.

Tři tečky – nahrazují na začátku nebo na konci věty nevyslovený text, uprostřed věty nahrazují řeč vzrušenou, neplynulou. Za slova i mezi tečky se vkládá poloviční slovní mezera. (Příklad: „Udělal bych to, ale . . .“)

Odsuvník (apostrof) – označuje se jím vypuštění nebo odsunutí nějaké hlásky, zejména na konci slova, a sází se zásadně znakem apostrofu, nikdy ne obrácenou čárkou. Přisazuje se těsně ke slovu.

Pomlčka – naznačuje větší přestávku v řeči nebo od sebe výrazně odděluje části textu; významově je rovna čárce, a tedy i vložená část věty se jimi dá oddělit. Sází se s mezernicemi z obou stran a zůstává vždy na konci řádky, nová řádka jí nesmí začínat (výjimku tvoří přímá řeč). Používá se tehdy,

- má-li naznačit, že věta není ukončena. (Příklady: Dej si pozor, nebo –; Když ty jsi takový –);
- ve zkratkových větách, heslech, nadpisech apod.
- jako spojovník ve významu „a“, „až“, „od do“. (Příklady: 2–3 hodiny; od 8–12 hodin).

V těchto případech se neodděluje od slov mezerou a nesmí zůstat na konci řádky ani se přenášet na začátek řádky následující. Je-li dělení nevyhnutelné, nahrazuje se pomlčka slovním vyjádřením

- jako valenční čára v sazbě chemických vzorců,
- při označení celých měnových hodnot (Kč 25,-) i jako opakovacího znaménka (například v pořadové sazbě),
- při sportovním zápolení ve významu proti – versus. (Příklady: Sparta-Slavia, ČR-Kanada.)

Také v těchto případech se pomlčka neodděluje od slov mezerou a nesmí zůstat na konci řádky.

Nesprávné je použití pomlčky místo znaménka minus, protože obraz pomlčky neodpovídá šířce znaménka plus.

Uvozovky – sázejí se těsně k výrazu nebo větě, které uvozují. V češtině a slovenštině se používají uvozovky „“ vždy jednotně v celém díle, článku apod. V cizojazyčné sazbě je nutné dbát na pravidla příslušného jazyka. Ve smíšené sazbě se řez uvozovek řídí podle řezu prvního slova. Pokud je uvozena celá věta, sází se tečka před uvozovku, v případě, že se uvozuje pouze jedno slovo nebo části věty, sází se tečka za uvozovkou. (Příklady: „Já se vrátím.“ Navštívili jsme „Faustův dům“.)

Ve větě, kde je nutné uvozovat vícekrát, je pořadí uvozování následující: „Až dojdete k ‚Oku‘, rozhlédněte se kolem.“

Závorky – dávají se do nich části textu, které jsou do věty volně vloženy a nejsou její přímou součástí. V hladké sazbě se používají závorky oblé ( ), hranaté [ ] a výjimečně složené (svorky). Dává-li se do závorek celá věta, sází se tečka uvnitř závorek, pokud je v závorce pouze část věty, sází se tečka až za závorku.

Dělení slov

Slova se dělí podle pravopisných pravidel a podle estetických zásad. Počet dělení nemá přesáhnout počet tří a nesmí být větší než šeskrát pod sebou; za dělení se považují i řádky zakončené interpunkčními znaménky (tečka, čárka, středník a dvojtečka), jelikož pravý okraj sazby je jimi narušen stejně jako divísem.

Dvouslabičná slova se mohou dělit pouze v případě, že druhá část má alespoň tři písmena (vý-tah, ses-tra).

Víceslabičná slova se dělí podle slabik, přičemž je vždy rozhodující základ slova, slabičná předpona a přípona. Pokud stojí vedle sebe uprostřed slova dvě souhlásky, nechává se jedna na první řádce, druhá se převádí na řádku následující. Slova složená se dělí, pokud je to možné, na části složeniny (česko-slovenský, země-koule).

Dělit se nesmí

- tak, aby na konci řádky zůstalo pouze jedno písmeno (o-pice, u-pamatovat se);
- zkrácený titul a příjmení (dr.-Malý, ing.-Novák);
- zkrácené jméno a příjmení (St.-Mařík, J.-Polák);
- číslice a název počítaného předmětu či jevu (100-km, 100-Kč, I.-kapitola, 100-kilometrů). Není-li vyhnutí, vyjadřuje se měrová jednotka na začátku druhé řádky slovy;
- datum (30.-června 1980, 12. 6.-1980), přičemž je ale možné dělit den s měsícem od letopočtu,
- zkratky (t.-r., t.-č.).

Nežádoucí je dále dělení, při kterém se do druhé řádky přenáší pouze dvě písmena, a dělení slov, jejichž rozdělením by vznikly výrazy nežádoucího nebo zvlgarizovaného významu (pravid-lo, vyli-la, spisova-tele, tlu-močit apod.).

Smíšená sazba

Smíšená sazba se skládá z více stupňů a druhů písma. Používá se tam, kde je nutné zdůraznit nebo vyznačit některé slovo, větu, popř. i větší části textu.

Pro vyznačování se volí kurzíva, písmo polotučné nebo tučné, popř. i kapitálky zásadně stejné rodiny, jako je základní písmo.

Veškerý text vysazený odlišným písmem musí být bezpodmínečně v účai s písmem základním. U smíšené sazby se sázejí všechny značky, interpunkční znaménka, uvozovky a závorky patřící k zdůrazňované části textu vyznačovací řezem písma. Sazba smíšeného textu je z hlediska zpracování obtížnější než sazba hladká.

Vyznačování kurzívou se používá nejčastěji, jelikož s písmem obyčejným tvoří esteticky dokonalý celek, nejméně narušuje jednotné zabarvení tisku, přesto však vyznačené části textu na sebe dostatečně upozorňují. Tento způsob vyznačování se nejvíce uplatňuje v časopisech, krásné literatuře, ve vědeckých publikacích apod. V textu sázeném kurzívou se vyznačuje obyčejným řezem písma.

Vyznačování polotučným (tučným) řezem písma se používá hlavně v technické literatuře, ale i v novinách a časopisech a v akcidenčních tiskovinách. Polotučný řez je nápadný, dobře čitelný a zároveň zvýrazňuje význam jed-

notlivých slov nebo vět. V textu sázeném z polotučného písma se vyznačuje polotučnou kurzívou. Polotučné a tučné písmo se pro vyznačování ve stejné textové části zásadně nepoužívá.

Vyznačování kapitálkami je vkusné, celek sazby působí vážně až slavnostně. Používá se hlavně v odborných knihách, vědeckých časopisech, v sazbě dramatických děl pro jména osob apod.